

ISKOLA ÉS HONISMERET

Tanítómestereink

Szabó Zoltán:

Haza és szülőföld¹

[...] Megkísérlem megfogalmazni: milyen értelemben szól „hazáról” ez az írás. Próbáljuk – egyébként tudományoskodó igény nélkül – megközelíteni e szó értelmét. Egy gimnazista minden bizonnyal a Kölcsey-idézzel felelne: „Mert tudd meg: a szóban – haza, foglaltatik az emberi szeretet és óhajtás tárgyainak egész öszvessége. Oltár, atyáid által istennek építve; ház, hol az élet első örömeit ízleled; föld, melynek gyümölcse feltáplált...” Ne elégedjünk meg e szép meghatározással – további igyekezetek nélkül –, ahogyan a magyar állampolgári nevelés vele megelégszik. Ha kicsit tovább boncoljuk, benne is, mint a haza minden meghatározásában, időbeli és térbeli elemeket találunk: a hazának két értelme van, történelmi és földrajzi. Történelmi értelme súrolja a nemzetét, földrajzi értelme súrolja az országét, azonban a szó maga egyiknek sem szinonimája. A nemzetet csakugyan meg lehet határozni a már-már közhelyszerű renani szóval: „közös emlék a múltból... közös terv a jövőre”. A haza meghatározására ez nem elég. Az ország pedig? Az ország hatalom és birtoklás dolga a haza szereteté, érzelemé.

Abban azonban, azt hiszem, nem tévedek, hogy ha fölveti az ember e szót: „haza”, a képzetek, melyek vele kapcsolatban a magyarban ma felmerülnek, inkább csak történelmi, mint földrajziak is. Ha lélektani kísérletet végeznénk hazánkfiaival, és leíratnánk velük, mit jut eszükbe e szóval kapcsolatban, ilyesféle válaszokat kapnánk: Mohi, Mohács, Világos, általában nemzeti katasztrófákat jelző neveket, melyek arra utalnak, hogy „isten csodája, hogy még áll hazánk”. A közös emlék általában a közös halálveszedelmek emléke; múltunkból jelenünkbe egy sereg lázalom, nehéz válság, ijesztő pillanat emléke szól át. Olyasféleképp vagyunk ezzel, mint a gyermek lenne, akinek szülőföldjéről elsősorban azok a katasztrófák és szörnyű veszedelmek jutnának eszébe, melyek serdülése idején meglátogatták.

A „haza” földrajzi valóságáról sokkal kevesebb és sokkal általánosabb a képzetünk, sokkal homályosabb és szegényebb a képünk, mint a haza történelmi valóságáról. E földrajzi kép legtöbbször megmarad a térképi rajznál, a hegy és vízrajzi határnál, a Kárpátok barna vonalánál, mely védőn és tartón öleli át azt, amit Magyarországnak nevezünk. Ami ezen belül van, elmosódott és halvány hazánkfiainak képzetében. Ezért gondolom, hogy nem fölösleges a hazai földrajzi mondanivalójáról beszélni, a tájak pompás együtteséről, a hazai levegőről, az ételről, mellyel a föld mássá neveli a testet, a borról, mellyel a föld mássá formálja a kedélyt, mint más tájak fiaiét. Az ember minden öncsonkító és korszerű balítélet ellenére is nemcsak a fajta fia, hanem a táj szülötte is, a klíma neveltje, sajátos és másuttal a világon fel nem található fénytörés gyermeke is. Azt hiszem, sokkal valóságosabb és hitelesebb dolog a magyar éghajlatról, a magyar látásmódot nevelő tájról, a magyar kedélyt kialakító földről és égről beszélni, mint a magyarokat saját nemzeti célok felé vezérlő magyarok Istenéről. A haza földrajzi értelme sok tekintetben elsődlegesebb élmény, mint a történelmi; nem annyira elfogult tolmácsolon keresztül kapja az ember.

¹ Szabó Zoltán esszéíró, a magyar szociográfia egyik jelentős képviselője 1912-ben Budapesten született. Nagy visszhangot váltott ki *A tardi helyzet* (1936) és a *Cifra nyomorúság* (1938) című könyve, valamint a táj emberformáló erejét bemutató *Szerelmes földrajz* (1942) című munkája. 1949-ben Angliába emigrált, 1984-ben halt meg. Most a szerző *Szerelmes földrajz* című könyvéből (Osiris Kiadó, Bp. 1999. 11-15. old.) közlünk szemelvényt a fejezetcímek elhagyásával. (A Szerk.)

Viszont erről beszélvén, tulajdonképpen em a „haza” szót kellene használnunk. A szót, melyet használnunk kellene, nyelvünkben nehezen találtam meg. Segítségért a francia szótárhoz kell fordulnom.

Abban is ehhez a szóhoz: *pays*. Ennek nincs annyi történelmi jelentése mint a *patrie*-nak, s messzebb van attól, amit nemzet alatt értünk. Jelent országot is, tartományt is, szülőföldet is. Alkalomadtán jelent egyetlen falut is, csak hogy a szónak nem közigazgatási jelentése szerint. Jelenthet világvárosi tájat is, mint Halévy „Pays paarisiens” című könyvében. Általában helyet jelent, melyhez az embernek érzelmi köze van, szülőföldet a szó minden értelmében, a legtágabbtól a legszűkebbig: az országtól a faluig. Ramuz egy szép tanulmányában, melyet ezzel a mondattal kezd: „Talán patrióta vagyok, de nem vagyok nacionalista”, ezeket írja: „Patrióta vagyok, mert szeretem hazámat a só földrajzi értelmében, szeretek egy földet, ez bizonyos éghajlatot, ez bizonyos eget; szeretem, szükségképpen. Szeretem ezt a földet, mert innen származom, és ez a darab eget, mert mindig ez vett körül... ebben az állásfoglalásban nincs semmi társadalmi, semmi politikai elem; tehát semmiképpen nem 'nacionalista'. A nacionalizmusban foglaltatik politika s szociológia; a patriotizmusban, mely az enyém, nincs sem az egyik, sem a másik. Patrióta – e szó is túlságosan erős; *paysan*-t kellene, hogy mondhassak. Mert e szóban: *paysan* e szó foglaltatik: *pays*. E szó: *paysan*, nem utal másra, mint a földre, míg e szóban: *haza*, benne foglaltatnak az atyák, benne a történelem. E szóban: *haza*, múlt van. E szóban: *pays*, nincs más, mint jelen...”

Az a jelentés, melyet Ramuz ez értelemben a *paysan* szónak tulajdonít, olyasvalami, ami-lyen a mi „földi” szavunké. Amit itt megpróbálok elmondani és felidézni, azt ilyenformán föld-dijeimnek mondom. E szóhasználatért legyen melegségem, hogy Széchenyi is alkalmazta né-hányszor, s honfitársait „kedves földiek”-nek szólította. „Földi”, ez a szó személyes emlékek-re utal, közös élményekre és közös hangulatokra, melyek életünket körülvétték, közös és mindnyájunk által ismert éghajlatra, melyben kedélyünk és vérmérsékletünk kialakult, vala-mire, ami talán iskolánál, tanulmányoknál, megtanult történelemnél is jobban és korábban alakította azt, ami bennünk közös. „Földi”: ez a szó elsősorban szülőföldre utal.

Arra utal, amit először lát hazájának az ember. Első élményünk hazákról nem történelmi, nem politikai, nem múltból átszóló, nem jövő felé mutató, nincs köze határhoz, hatalomhoz, államhoz, államformához, különösképpen nincs köze világnézethez vagy politikai párthoz, nincs köze nacionalizmushoz sem. Mindezek későbbi dolgok. Az első élmény a hazáról igen egyszerű, közvetlen, békés és türelmes. Hegyek hajlásának bizonyos szöge, egy víztükör, egy patak csobogásának zenéje, egy közeli utcasarok, felhők vonulása a síkság fölött, egy darab táj, melyet egy ablak kerete bezár, s melyben csupa ismerős és hozzánk hasonló emberek mozognak; körülbelül ennyi az egész. Ez első hazaélmény éppen azért nagyszerű, mert ily em-léktelen, tervtelen, indulattalan. Nincs köze hozzá se érdeknek, se érdemnek, csak szeretet-nek. Jules Renardnak van néhány sora, melynek e címet adta: *Haza*: „Három vagy négy ház, éppannyi föld és víz, amennyi a fáknak kell, a gyermekkor néhány halovány emléke, melyek hívásunkra készségesen eléjönnek, mily egyszerű mindez, a haza! És noha minden ember bir-tokáéban lehet ilyesmi, különösebb költség nélkül, miért csinálnak mégis annyi bonyodalmat körülötte az emberek?” E sorok éppen pátosztalanságuk miatt méltóak figyelmünkre. A szü-lőföldek, ez első hazái az embereknek, szépen megférnek egymás mellett. Szülőtteik kevésbé.

Ezért van némi politikai értelme annak, hogy a haza földrajzi értelméről, a tájakról beszél-jünk. A hazának ez az értelme az, mely mindenkor távol marad mindennemű imperializmus-tól és vetélkedéstől. A Hargitától teljesen idegen lenne valami olyan becsvágy, melyet a Matterhorn sértőnek tekinthetne. A tájak nem harcolnak, hanem teremnek, nem vetélked-nek, hanem ihletnek; jó lenne időnkint figyelni rájuk. A különféle tájak nagyon jól megférnek egymás mellett, ha a különféle nemzetek, amelyek lejtőiken és síkjaikon élnek, jobban hall-gatnának rájuk, talán jobban megférnének egymás mellett. Az ember gyöngé, és megkíván-hatja másnak birtokáét, ökrét, vagyonát, asszonyát, de hogy másnak szülőföldjét kívánná ma-ga szülőföldjéül, olyan még nem fordult elő. A tájak békülékenységre, szeretetre, türelemre, életörömrre, fanatizmustól ment kívánságokra tanítanak, az otthon megbecsülésére, és ezzel a más otthonának a tiszteletére. Megannyi szükséges dolgok napjainkban. [...]

Veszprém város iskolai évkönyvei

Veszprém megyei jogú város iskolai értesítőiről, iskolai évkönyveiről, méghozzá ezeknek az új folyamatáról szeretnék számot adni.¹ Mint tudjuk, az 1948–49-es tanévvel lezárult egy korszak, utána nem jelentek meg az értesítők, és évkönyvek. Veszprémben hosszú szünet után, 30 évvel később, 1974-től jelennek meg újra évkönyvek, valamint iskolai értesítők. (Az én felfogásom szerint a kettő nem ugyanaz.)

Tekintsünk először vissza a múltba! 1910-ben 15–16 ezer körül volt Veszprémben a lakosságszáma. Ebben az időszakban a városban minden felekezetnek volt elemi iskolája. Voltak katolikus, református, evangélikus elemi iskolák, polgári iskolák, felekezeti és államiak egyaránt.

A középfokú oktatást három intézmény képviselte, az angol kisasszonyok Santa Maria tanítónőképzője, a Kegyesrendi Gimnázium, vagyis a piaristák iskolája, valamint az 1895-ben alapított és a város polgárai által fenntartott felsőkereskedelmi iskola. A lakosság 1941-re szépen gyarapodott, megtörtént a hadiipar fejlesztése. Az 1970-es évektől egyenletesen nőtt a lakosság létszáma egészen az 1990-es évek közepéig, ma már 62 ezer körül van. És ezeknek az adatoknak megfelelően alakult a iskolás korúak és az iskolák száma is. A rendszerváltozás környékén kezdett csökkenni a lakosság létszáma, ennek megfelelően a gyerekvállalás is visszaesett, tehát nem kellett annyi iskola. Az első megrázkódtatás a Béke téri iskola megszüntetése volt, majd követték ezt az iskola összevonások.

A 2002-es statisztikai adatok szerint 16 általános iskola, 8 gimnázium, 11 szakközépiskola és 7 szakiskola van a városban. A ma is működő iskolák közül 12 nem ad ki semmiféle értesítőt, évkönyvet.

Melyek azok az alapvető kritériumok, amelyek megléte esetében létrejöhet egy iskolai évkönyv, értesítő? Aki már foglalkozott ilyennel, nagyon jól tudja, hogy különböző csillagok együttállása szükséges hozzá. Kell egy intézményvezető, aki elvállalja annak nyűgét, hogy évente gyűjti, gyűjteti, ellenőrzi, ellenőrizteti az évkönyvhöz adatokat, mert itt folyamatos munkáról van szó. Nem lehet csak az adott tanév végén csinálni, mert egy év múlva, két év múlva, az ember elfelejt mindent. Aztán kell egy olyan „madár”, aki mindezt ingyen és bérmentve „káká” munkában (ez: a kutya kötelesség) elvégzi. Aztán kell a megfelelő anyagi háttér, mert a kiadás pénzbe kerül, nagyon sok pénzbe. És végül, ami nagyon fontos, a diákoknak ezt el kell adni, hogy az investált forintoknak legalább egy része visszajöjjön. Tudom, hogy sok volt itt a kell, de higgyék el, hogy mindez tényleg kell ehhez a munkához.

Mit értek a dokumentumokon, amiről most beszélünk? Iskolai értesítőnek azt a kiadványt nevezem, amely az éppen eltelt tanév végén annak minden mozzanatáról értesít. Az iskolai évkönyvnek nevezem inkább azt a fajta kiadványt, amely talán nem is egy, hanem több évet foglal magába, nagyobb távot tekint át, és valami évfordulóhoz, jubileumhoz kötődve ad információkat az adott intézményről. Az iskolai értesítő műfaja kizárólagosan középiskolákhoz kötődik, (legalábbis Veszprémben). Az évkönyvek jelentkezése általában egy-egy jubileumhoz köthető. Akkor van egy felbuzdulás, áldozatvállalás. Rajta van az iskola címere, jelvénye. A Lovassy Gimnázium, a Vetési Albert Gimnázium, a Dohnányi Ernő Zeneművészeti Szakközépiskola kiadványait említhetem példaképpen.

Természetesen vannak olyan középiskolák, ahol rendszeresen közzé teszik a tanévre vonatkozó ismeretek tárát. Ilyen az 1992–93-as tanévtől a Táncsics Mihály Szakközépiskola és Szakiskola. Ugyanazzal a címlappal, borítóval, csak különböző színnel jelenik meg hasonlóan megszerkesztve az iskola értesítője, sőt az értesítők között az egyetlen, amelynek a gerincén is olvasható a címe. Ez azért fantasztikus, mert benyúlsz a polcra és leemeled.

Az újraalapítás évétől a Ladányi Katolikus Gimnáziumnak is van értesítője, változó címlappal, évente más szerkesztővel, tehát a könyvtáros szemével egyszerűen leírhatatlan. Egyébként valamennyi értesítő gazdag tartalmú, különösen ahol már kialakult a tartalom rendje, mint ahogy a Táncsicsban. A veszprémi Közgazdasági Szakközépiskola az 1996–97-es tanévtől adja ki az értesítőit, az alapítás 101. tanévtől kezdve.

¹ Elhangzott a Honismereti Kiadványok Szerkesztőinek XI. Országos Konferenciáján, Zánkán, 2004 májusában.

A Veszprémben megjelent középiskolai értesítők felépítése jórészt hasonló. Vannak kapcsolódási pontok, melyeken keresztül a különböző tanintézetek munkája összevethető, összehasonlítható. Közvetteszik az aktuális diáknévsort. Van olyan, ahol a lakhely is benne van, ezáltal az azonos nevéket meg lehet különböztetni. (A teljes lakcímet nem lehet kiírni, mert „a személyiségi jogok sérülnének”, mint ahogy nem közölhetjük a tanév végi érdemjegyeket sem. Pedig valamikor az iskolai értesítők erényes feladata volt, hogy az érdemjegyeket is sorba rendezze, egy-egy osztályban.) Benne van a tanári karnak, az alkalmazottaknak a névsora. Van olyan értesítő, amelyben az is szerepel, hogy mikortól és meddig állt alkalmazásban valaki. (Ez neveléstörténeti szempontból fantasztikus dolog, egy személy élete, munkássága nyomon követhető így is.) Van kronológia: leírják a tanév eseményeit, ami részletes és bőséges adategyüttes a majdani neveléstörténészek számára. Közzé teszik az adatsorokat a tanulmányi eredményekről, benne vannak a dicséretetek, a kitüntetések, az érettségi eredmények. Jellemzően mindegyik értesítő közöl pedagógustól szakmai írást. Ez is óriási dolog. Olyan szakmai írást, amit aztán nem túl gyakran, de a gyerekek néha vissza is keresnek. Ilyen is előfordul. Ezek az értesítők vagy évkönyvek elsődrendű lehetőséget nyújtanak a pedagógus számára, hogy publikáljon. (Mert egyébként nehezen jut egy középiskolai pedagógus közlési lehetőséghez, ha lokális a kitekintése.) Benne vannak a versenyeredmények, a kiemelkedő programok, a kiemelkedő diákokról szóló hírek. Vannak intézményvezetői beszámolók, többé-kevésbé részletezőek, vannak munkaközösségi beszámolók, ezek igen értékes részei az értesítőnek, illetőleg szakkörök munkáiról, könyvtári munkáról, diákönkormányzat tevékenységéről szóló tájékoztatók. Van sajtófigyelés is néhány esetben, két esetben pedig közzé teszik a tanárok publikációs jegyzékét is, a Táncsicsban, és a Veszprémi Közgazdasági Szakközépiskolában. És hát a nekrológ is tartozéka egy iskolai értesítőnek. Mindezekhez elfogadható mennyiségű és minőségű fotóanyag is társul, különösen osztályképek.

A B5 méret az, ami szabványosan elfogadható az iskolai értesítők esetében. Veszprémben ezt választják. Van bennük oldalszámozás, van tartalomjegyzék. Ezt azért hangsúlyozom, mert nem minden esetben létezik. A Veszprémben kiadott értesítők a terjedelme minden esetben meghaladja a 100 oldalt, ami azt jelenti, hogy bőséges, részletező információt kapnak az olvasók. Üresjárat, a kiadvány feladatát tekintve felesleges közlés csak ritkán fordul elő. A könyvészeti adatokat nagyjából megtaláljuk, ami óriási jelentőségű. A jubileumi évkönyvek esetében bizony sokszor nincs ott a szerkesztő, a nyomda neve, nincs ott, hogy mikor adták ki, egyszóval nagyon hiányosak. A tipográfiairól. Nem mindegy, hogy milyen betűtípussal és betűmérettel dolgozunk. Az egységesség, a célszerűen kevés betűtípus nem konzervativizmus, hanem az áttekinthetőséget javítja ezeknél a kiadványoknál. Ugyanez áll a kiadványok címlapjára: a borítón szokásosan megjelenő név, a kiadás éve, a címer, a jelvény.

Egy kis kitérővel hadd mondjam el, hogy pocsek a kötelespéldány-szolgáltatás. A nyomdák nem adják le a köteles példányokat, így ezek a kiadványok nem kerülnek be a megfelelő közgyűjteményekbe. Szomorú, hogy az iskolák nem érzik kötelességüknek, hogy egy-egy példányt eljuttassanak a városi vagy megyei könyvtárba, a levéltárba, a múzeumba, hogy a következő korok neveléstörténészei, honismereti munkásai ezekből merítsenek majd. Ezek a forrásértékű kiadványok így sehol nem találhatók meg, mert az utólagos szerzeményezés nagyon nehéz. Mire valaki egy ilyen gyűjteményt összerak, sok idejébe, fáradozásába telik, mert csak személyes kapcsolatok révén lehet hozzájutni.

E kis kitérő után a másik nyomtatott iskolai dokumentumtípus, amelyről beszélni szeretnék, az iskolai évfordulókhoz, jubileumokhoz köthető évkönyvek műfaja. Veszprémben 1974-től a mai napig 23 ilyen kötet jelent meg. Az első volt az egykori Alumínium Vegyipari Szakközépiskola (majd Vegyipari Technikum), amely 25 éves jubileumára adott ki évkönyvet, ez korrekten, nagyon tisztességes munka volt. A következő 1983-ban jelent meg, amely valamikori iparostanonc-képzés iskoláját, a 100. év fordulóját ünneplő Táncsics Szakmunkásképző Intézet történetét mutatja be. Ezt követte 1986-ban a Piarista Gimnázium jogutódja, a Lovassy László Gimnázium jubileumi évkönyve, ők 275 évre tekintettek vissza. Pesten adták ki, a Veszprémi Piarista Öreg Diákok. A sort folytatja a veszprémi Közgazdasági Szakközépiskola a centenáriumi évkönyve, amely 1995-ben jelent. Ezután a nem túl régi Megyasszay István Szakképző Iskola, Gimnázium és Kollégium Évkönyve következik, amit a 10 éves fennállásra adták ki. Az alapításának 10. majd 15. évére emlékező Vetési Albert Gimnázium is kiadott évkönyvet. (Megjegyzem, hogy ezeken az iskolák által kiadott értesítőknél és jubileumi évköny-

veken kívül vannak olyan kiadványok, amelyeket 50, 60 éves érettségi találkozási alkalomra jelentetnek meg (az egykori diákok.) Az általános iskolák sem maradhatnak ki ebből a sorból. Ők is sorra jelentetik meg a 10, a 15, a 20, 30, 50, 100 éves jubileumi, emlékező kiadványokat.

Nos, ezeknek az évkönyveknek a formai és a tartalmi világa nagyon különböző. Közös vonás talán az bennük, hogy mindegyik évkönyvben található intézménytörténet, még ha elnagyolva is. Sőt intézmény-előtörténet is előfordul néhány évkönyv esetében. Vannak kronológiák, természetesen ezek a vizsgált időszak hosszától függenek. Jellemzők az intézményvezetők beköszöntői, illetőleg az éppen időszerű helyi nagyságoknak a vezérszavai, már csak azért is, mert ők adtak a megjelentetéshez pénzt. Különben nem lennének színes borítók, meg színes belső oldalak. Minden esetben kapunk munkatársi névsort, bár az is igaz, hogy ez vagy csak a kezdő évre, vagy a kiadás évére korlátozódik. A diáknevsorok is megjelennek, de a hosszabb időszakot átfogó jubileumi évkönyvekben ez sem teljes, mert valószínűleg nem volt rá megfelelő adatsor. Az évkönyvek zömében megjelennek olyan összeállítások, amelyek híres diákokról vagy híres tanárokról szólnak.

Az itt bemutatott kiadványok általában gazdagok informatív anyagokban, de vannak minden különösebb koncepció nélkül összeállított évkönyvek is. Talán kevés idő állhatott a szerkesztő rendelkezésére, vagy nem sikerült megnyerni megfelelő szakembert erre a szerepre, így aztán becsúszhattak olyan hibák, hogy nincsen tartalomjegyzék, vagy egymás után ömlesztve, felirat nélkül jelennek meg a fényképek, vagy a bélyeg méretű képecskék, amelyek semmire nem jók, semmiféle információértékük nincsen. Előfordul, hogy úgy tördelik be a képeket, hogy ezzel lefedik a szöveget, vagy a kronológiából itt-ott egy-egy év kimarad. De hálistennek nem ez a jellemző! A veszprémi évkönyvek többsége gondosan van megszerkesztve, és esetenként színvonalasan teljesítik a kitűzött célt. Egy jubileumi évkönyv megszerkesztése, anyagának összeállítása, összegyűjtése szakértelmet kívánó feladat. Nemcsak a tárgyismeretre kell gondolnunk, hanem arra is, hogy ismerni kell azokat a személyeket, akik képesek adott időszakról korrekt, hiteles információt adni, továbbá kell bizonyos kiadványszerkesztői ismeret is. Aztán fel kell ismerni a rendelkezésre álló anyag jellegét, összetételét, mennyiségét, meg kell határozni a közlési sorrendet, korrektúrára, ellenőrzésre, javításra meg kell mutatni a szerzőknek a betördelt anyagot, hogy a hibákat kiszűrhessek. A kiválasztott illusztrációk ne térkitöltőnek legyenek, hanem dokumentációs értékűeknek kell lenniük. Arra törekedni kell – és ez üzleti szempont is –, hogy minél több diák munkáját megjelentessük, minél jobban olvasmányosabb legyen. Ha van eredmény, arról beszélni kell, be kell mutatni a gyerekek életét, mert végül is a kezdeti cél az volt, hogy a diákok számára készüljenek ezek az iskolai évkönyvek és értesítők.

Összefoglalóan megállapítjuk, hogy Veszprémben az iskoláknak meghatározó köre törekszik arra, hogy számot adjon önmagának, a diákoknak az elvégzett munkáról, a mindennapok történéseiről. Az általuk kiadott iskolai értesítők, évkönyvek neveléstörténeti forrásmunkák sorát jelenítik meg. Ezek a kiadványok – mint a jó borok – minél régebbiek, annál becsebbek. A diák erre, majd a növekvő számú érettségi találkozókon jön rá, amikor a fakuló emlékezetet segítik a találkozókra elvitt iskolai értesítők, évkönyvek. Hogy ez így legyen, fontos, hogy megfelelő színvonalú dokumentumok kerüljenek ki az iskolákból. Véleményem szerint a jó szándék mellett szükség lenne egy olyan, gyakorlati tudnivalókat tartalmazó segédeszközre, útmutatóra, amit aztán az iskolai értesítők, iskolai évkönyvek szerkesztői használnak.

Dr. Csiszár Miklós

Honismereti táborok Miskolcon¹

Ha jól emlékszem minden 1997-ben kezdődött. Történelem tanárom, Titkos Sándorné kérdést tett fel osztályomnak: kit érdekel a falukutatás, ki szeretne egy nyári diáktáborban részt venni, ahol ez lenne a feladat? Mindig is érdekelt a történelem és nagyon sokáig úgy is gondoltam, hogy ezzel szeretnék a későbbiekben foglalkozni. Így hát pár osztálytársammal jelentkeztük, csak később, mikor megtudtuk mi a konkrét feladat, lepődtünk meg mennyire komoly munka vár ránk. Egy Miskolctól nem messze lévő kis település, Csincse múltját és jelenét kellett kutatnunk, mivel a falu alatt értékes lignit lelőhelyet találtak és ezért a lakosságot teljes egészében el akarták költöztetni. A munkában már a lelegejétől segített minket dr. Rémiás Tibor, a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Múzeum történésze. Kis csapatokat alakítva ismerkedtünk meg Csincse, társadalmával, népi szokásaival, infrastruktúrájával. Milyen furcsa is az, hogy 14 évesen(!) már megismerkedtünk olyan szavakkal, mint infrastruktúra, urbanizáció stb. A kutatócsapat évről évre új emberekkel bővült a Zrínyi Ilona Gimnázium tanulóiból, sőt később már más iskolákból is. 1997-től 1999-ig három évig folyt a kutatómunka Csincsen, aminek összegzésére a 2000 évi, edelényi táborban került sor. Ott a tábor két csoportra oszlott: a régebbi táborozók a csincsei anyagokat dolgozták újra és rendszerezték, az újak pedig az edelényi tájház raktárában levő tárgyakat rakták rendbe és persze közben meg is ismerkedtek azok használatával.

A 2001-es évtől nagy fordulatot vett az akkorra már szokásossá váló honismereti tábor képe. A Miskolci Levéltár útjára indított egy könyvsorozatot, melynek lényege a miskolci templomok és sírkertjeik bemutatása. A sorozatnak nagy a jelentősége, mivel mindannyian tudjuk, hogy a temető képlékeny dolog, hiszen a sírkövek egy idő után megsemmisülnek, és az ott nyugvó emberek elfelejtik. Ezért fontos ez a könyvsorozat és ezért jelent nagy segítséget a kutatótáborok munkája. A könyvek felépítésére jellemző, hogy a legelején komoly áttekintést kaphatunk az adott felekezetről, amit a történelemről, amit a levéltárosok írnak meg. A következő rész magáról a templomról, és ami társadalmi szempontból még fontosabb, a templomhoz tartozó sírkertéről, valamint az ott nyugvó emberekről szól. Ebben már benne van a táborozók munkája, hiszen fő feladatunk volt a sírok regisztrálása, és a Miskolc életében egykor jelentős szerepet játszó személyek utáni kutatás is. Persze voltak olyan régi sírok, amelyek regisztrálása gondot okozott a felirat megrongálódása, vagy szabad szemmel olvashatatlansága miatt. Ekkor jött a rajzos csoport, akik egy úgynevezett vasporos eljárással láthatóvá tették azokat a sírfeliratokat, amelyeknél a regisztráló csoport már feladta a reményt. A táborozás alatt lehetővé vált számunkra a hon konkrét megismerése, kirándultunk Miskolcra és a környező településekre. Voltunk Nyíregyházán, Egerben, Mádon, Tokajban, és még mennyi helyen.

A táborok témája sorrendben a következő volt: 2001-ben a görög ortodox, 2002-ben az avasi református, 2003-ban a Mindszenti, és 2004-ben az izraelita templom és sírkertjének regisztrálása és feldolgozása. A következő évben pedig – a tervek szerint – Göncre megy a tábor, ahol több kisebb temető vár feldolgozásra.

Nekem szerencsém volt részt venni mind a nyolc táborban. De ez a részvétel sokkal többet jelentett holmi táborozgatásnál. Hiszen részt vehettem a csornai Honismereti Diákkonferencián, és a csincsei gyűjtésből több alkalommal is készítettünk kiállítást. A táborozások alkalmával megtanultam milyen is a komoly kutatómunka, hogyan lehet levéltárban utánajárni dolgoknak, hogyan lehet kérdőíveket kitölteni, kitöltetni, feldolgozni, és hogy hogyan dolgozzak eredményesen, – a mai szóhasználattal élve –, egy team-ben.

Amit nagyon sajnállok az, hogy számomra a táborozások valószínűleg véget értek, hiszen a 14 éves fogszabályzós kislány felnőtt, azóta főiskolára jár, és nemsokára átlépi annak a bizonyos nagybetűs életnek a kapuját. Egy viszont biztos. Az ezzel a csapattal eltöltött nyolc év örökre emlékezetes marad számomra és később mindig szívesen fogok visszagondolni rá, ezért köszönök mindent.

Spitzmüller Gergely

¹ Elhangzott a 2004. szeptember 24-én, Edelényben a IX. Ifjúsági Honismereti Akadémián (Szerk.)